

СЕКЦІЯ 5. СОЦІАЛЬНА ПЕДАГОГІКА

УДК 37.013.42/37.037-057.87

**СОЦІОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ ВІДНОШЕННЯ
СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ ДО ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ**

Павленко В.О., к. пед. н.,
доцент кафедри зимових видів спорту, велоспорту та туризму
Харківська державна академія фізичної культури

Павленко Є.Є., старший викладач
кафедри фізичного виховання та здоров'я
Національний фармацевтичний університет

У статті порушено проблему теоретичного вивчення соціологічних основ формування фізичного виховання студентської молоді в аспекті сприяння підвищення їх якості життя. Встановлено, що соціальні аспекти впливають на формування відношення студентської молоді до фізичного виховання. Обґрунтовано становлення соціологічних основ освіти та фізичного виховання на сучасному етапі розвитку науки.

Ключові слова: *фізичне виховання, соціологія освіти, соціалізація, самоствердження, студентська молодь.*

В статтю затронута проблема теоретичного вивчення соціологічних основ формування фізичного виховання студентської молоді в аспекті содействія підвищенню їх якості життя. Встановлено, що соціальні аспекти впливають на формування відношення студентської молоді до фізичного виховання. Обґрунтовано становлення соціологічних основ освіти та фізичного виховання на сучасному етапі розвитку науки.

Ключевые слова: *физическое воспитание, социология воспитания, социализация, самоутверждение, студенческая молодежь.*

Pavlenko V.O., Pavlenko Ye. Ye. SOCIOLOGICAL BASIS FOR THE FORMATION OF THE ATTITUDE OF STUDENT YOUTH TO PHYSICAL EDUCATION

The problem of theoretical studying of sociological bases of physical education formation of student's youth in aspect of assistance to increase in their quality of life is touched in the article. Factors of the forming elements of the sociological bases of physical education influencing formation of the attitude of student's youth to systematic physical exercises and regular exercises are defined. The objects of sociology of education, in particular, educational social relations, contributing to the positive influence on the factors of physical education of higher educational institutions are considered.

It is established that social aspects influence formation of the attitude of student's youth to physical education. Formation of sociological bases of education and physical education at the present stage of science development is proved.

The research is directed to social knowledge and social physical education, sourcing of using practical opportunities at the initial level mastering motor activity knowledge for education and training of student's youth in actual practice to life, more advanced ways of disclosure of physical qualities. Forming factors of relationship among students influencing own self-determination, self-realization and self-affirmation, the choice of life values, definition of the place in life are analyzed.

Key words: *Physical education, sociology of education, socialization, self-assertion, student youth.*

Постановка наукової проблеми. Фізичне виховання та спорт сьогодні стають пріоритетними факторами розвитку соціально-економічного, духовного та політичного життя країни, що забезпечують високий потенціал. Функціонування суспільства зумовлено тим, що людина у своїй діяльності не в змозі діяти одноосібно. Підвищити якість життя, створити комфортне для себе середовище людина спроможна завдяки взаємодії з іншими людьми. Фізичне вихо-

вання в цьому сенсі виступає невіддільною частиною соціального життя, що і є результатом цілісного громадського розвитку.

Дослідження основ соціологічного складника загальної фізичної культури дає можливість встановити фактори впливу соціального компонента на формування відношення студентської молоді до фізичного виховання, а також дати відповіді на зацікавленість людей різного віку, соціально-демографічних груп і насамперед

студентської молоді до занять фізкультурно-спортивною діяльністю, розкриваючи важелі впливу соціології фізичного виховання з точки зору наукового підґрунтя.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Передумовою соціологічного дослідження проблем фізичного виховання є насамперед визначення ролі фізичної культури та спорту у соціально-культурній сфері.

У сучасному соціумі саме ефективна діяльність у фізичному розвитку різних верств населення, передусім учнівської та студентської молоді, має ключове значення, вчинює вирішальний вплив на сьогоденне функціонування та перспективи розвитку суспільства.

Проте у нашій країні цей факт, доведений багаторічним світовим досвідом, дослідженнями та практикою суспільного життя, лише визнається на словах, а на ділі – в Україні підтримка освіти як галузі фізичного виховання була й залишається другорядним елементом соціально-культурної сфери. Необхідно визначити, що фізична культура як складник загальної культури вміщує в себе компонент соціального способу життя.

Соціологічні дослідження дозволяють виявити вплив різних соціальних чинників на розвиток фізичного виховання в навчальних закладах студентської молоді, а також визначити вплив даної сфери на суспільне життя.

Аналізуючи потребу в покращенні якості життя та мотиваційний стан суспільства в сфері фізичного виховання, оцінюючи реальне ставлення людей, особливо студентської молоді, їх інтереси, ціннісні орієнтації, рівень ціннісного ставлення до власного здоров'я, можна стверджувати про існування соціалізації членів суспільства.

Постановка завдання (цілей статті).

Мета статті полягає у встановленні формулюючих засад соціологічних основ фізичного виховання до систематичних занять студентської молоді фізичною культурою.

Виклад основного матеріалу дослідження. Науковцями різного часу піднімалися питання соціології у фізичному вихованні молоді, цікавили соціальні характеристики, вплив на цей процес соціально-середовища, соціальних інститутів тощо.

Так, на початку ХХ століття лідери так званої «нової фізичної освіти» Томас Вуд, Кларк Гісерілгтон, Джессі Вільямс звернули увагу громадськості на важливе значення фізичного виховання. Загалом оретико-методологічні основи соціології освіти були розроблені основоположниками «соціологізму» в освіті Е. Дюркгеймом та М. Вебером, які обґрунтували соціальний характер освіти і його невідповідність до

розвитку лише природних задатків індивіда [6]. Своєю чергою П. Сорокін і Р. Мертон також розглядали освіту як соціокультурний процес. Нерівність шансів на здобуття освітніх процесів з фізичного виховання Р. Будон пов'язує зі значними соціальними розбіжностями різних верств населення стосовно використання можливостей до занять фізичною культурою та спортом [5].

Вагомий внесок до розвитку соціології освіти як відокремленої галузі наукових знань внесли К. Дженкс, Дж. Коулмен, Дж. Флауд, Бр. Саймон. У радянський період до 60-х років ХХ ст. соціологічні проблеми освіти і фізичного виховання, особливо шкільної освіти, розроблялись лише в межах педагогіки. Розробкою цих питань займалися такі педагоги, як К. Ушинський, А. Макаренко, В. Сухомлинський та інші.

Базуючись на фундаментальних підвалинах науковців минулого століття вчених з теорії та методики фізичного виховання, зокрема В.М. Заціорського, Л.П. Матвеева, підтримувались направлення фізичного виховання молоді на гармонійно розвинену людину, «готову до праці та захисту». В концепції соціального розвитку особистості знайшло своє відображення розуміння цілей фізичного виховання, всебічного розвитку людини, єдності навчання і виховання, органічному зв'язку з національними та історичними традиціями.

Становлення соціологічних основ освіти та фізичного виховання відбувалося у таких напрямках: соціологічні проблеми вищої школи (В.І. Астахова); місце освіти в потребах суспільства й молоді (Л.Я. Рубіна, М.Н. Рудкевич); проблеми студентства як соціальної групи, виховання згідно з життєвими планами і шляхами молоді (В.М. Шубкін, Ю.О. Чернецький, Д.Л. Константиновський); педагогічної освіти як підсистеми соціокультурної освіти (Л. Когон); система освіти як інституту соціалізації (М.П. Лукашевич) [2].

Саме в цей період відбулися перші кроки до масового заняття спортом. Ситуація в країні вимагала від суспільства підготовки фізично міцних людей, які б активно проявляли себе у праці та були спроможні стати на захист держави. Напрямок фізичного виховання розглядався як частина політичного виховання мас, передусім молоді, в дусі комуністичної моралі. З часом у суспільстві відбуваються зміни стосовно пріоритетів, значна роль відводиться підвищенню якості життя, що відбивалася у загальнолюдських благах та матеріальних цінностях, тому відбуваються і зміни у підходах до формування відношення молоді до фізичного виховання.

У розвиток соціології освіти України протягом 60-90-х рр. минулого століття помітний внесок зробили такі науковці, як В. Андрущенко, В. Арбеніна, В. Астахова, В. Бакіров, І. Гавриленко, Р. Гурова, М. Головатий, І. Ковальова, Т. Купрій, Б. Кравченко, В. Луговий, М. Лукашевич, В. Майборода, О. Навроцький, В. Пилипенко, О. Погорілий, Л. Сокурянська, Л. Сохань, І. Тарапов, М. Туленков, І. Шеремет та інші [2; 3; 4]. Значний вклад у цю наукову галузь зробила засновниця харківської школи соціології О.О. Якуба [8].

Проте сучасні науковці виказують, що зараз вітчизняна соціологія освіти в напрямку фізичного виховання нагально потребує іншого визначення своєї місії, перегляду методології, радикального оновлення підходів до аналізу цієї важливої сфери.

Обґрунтовуючи наукові дослідження, В.Є. Пилипенко стверджує про отримання цілісного уявлення про економічну, соціальну, фізичну та духовну сфери суспільного життя. Провідні теоретики структурно-функціонального підходу в соціології Р. Мертон, Т. Парсонс вивчали «моделі орієнтацій», які впливають із певних мотивацій і цінностей індивідів, та застосування у виховному процесі різних комбінацій цих моделей.

На сучасному етапі розвитку суспільства в умовах високої конкурентної спроможності молода людина на ринку праці повинна швидко реагувати на нововведення, генерувати принципово нові ідеї, впроваджувати новітні технології, обслуговувати технологічно оновлене устаткування, адаптоване до сучасних вимог інноваційного суспільства, звісно, все це забезпечується відповідними рівнем фізичної підготовленості.

Більшість молоді вже не сприймає застаріли гасла «ГПЗ», «вище, сильніше, швидше», що не відповідають потребам сучасності. В сучасних умовах більшість дітей і підлітків займаються спортом, як кажуть, «для себе». Отже, основними мотивами занять є оздоровлення та гармонізація фізичного розвитку, задоволення потреби в руховій активності, активне дозвілля, цікаве спілкування. В суспільстві вже актуальні нові гасла «Спорт протягом життя», «Будь завжди у добрій формі», що зосереджуються навколо окремої особистості та стверджують нові підходи до запровадження в повсякденний побут фізичного виховання студентської молоді. Фізично здорова людина володіє насамперед хорошими здібностями до адекватної соціальної адаптації.

У зв'язку з цим викладач фізичного виховання, наряду з програмами навчання, запроваджує у своїй практичній та виховній

роботі різні форми рухової активності, що повинні допомагати студентам визначити цінності здорового способу життя, виховувати в них моральні і психологічні якості, які будуть сприяти успішному ствердженню життєвих позицій.

Функціонування найважливіших регуляторів соціальної поведінки індивідів пов'язані з певними фізичними та духовними цінностями, що характеризують колективні відносини, які виступають цілями життя і основними засобами досягнення цих цілей.

Ціннісне ставлення висловлює позицію соціального суб'єкта, зокрема студентської молоді, їх потреб, інтересів, ідеалів, визначає те, до чого прагне, а саме – удосконалення власного фізичного стану. В цьому сенсі цінності впливають на поведінку людей і грають важливу роль в регуляції соціальної поведінки. Цілі і засоби діяльності, спрямовані на фізичний розвиток студентської молоді, виступають як «зразки» і моделі поведінки, які молодь прагне наслідувати, як ідеали, на які вони орієнтуються в своїй діяльності.

Заняття фізичними вправами, фізичне виховання – це важливе соціологічне явище. Істотна роль соціології фізичного виховання зростає з посиленням інтересу до проблем, пов'язаних з постановкою нових підходів, нових вимог до студентської молоді, які зумовлені соціальним і технічним зростанням потенціалу і відповідають сучасним вимогам світу.

Фізичне виховання виступає як ефективний засіб для вдосконалення людини, перетворення його духовної і фізичної природи у відповідності із запитамі суспільства, є дієвим фактором виховання і самовиховання [1].

При рівних можливостях отримання знань з фізичного виховання у закладі вищої освіти спостерігається різна спрямованість, мотивація до занять фізичними вправами. Під час безперервної освіти на усіх ступенях навчання діють самостійні соціальні групи – підгрупи, які об'єднані за спільними інтересами щодо регулярних занять спортом та активним дозвіллям. По суті вони виконують роль соціальної цеглини в побудові упевненості в собі, у своїх можливостях як соціально затребуваної людини, міцності становища в макро- та мікросередовищі та в суспільстві загалом.

Не слід обмежуватись тільки викладанням предмету «Фізичне виховання» у закладі вищої освіти. Протягом тривалого періоду предметна сфера соціології фізичного виховання фактично обмежувалася функціонуванням закладів, де процес навчання здійснюється за допомогою викладання.

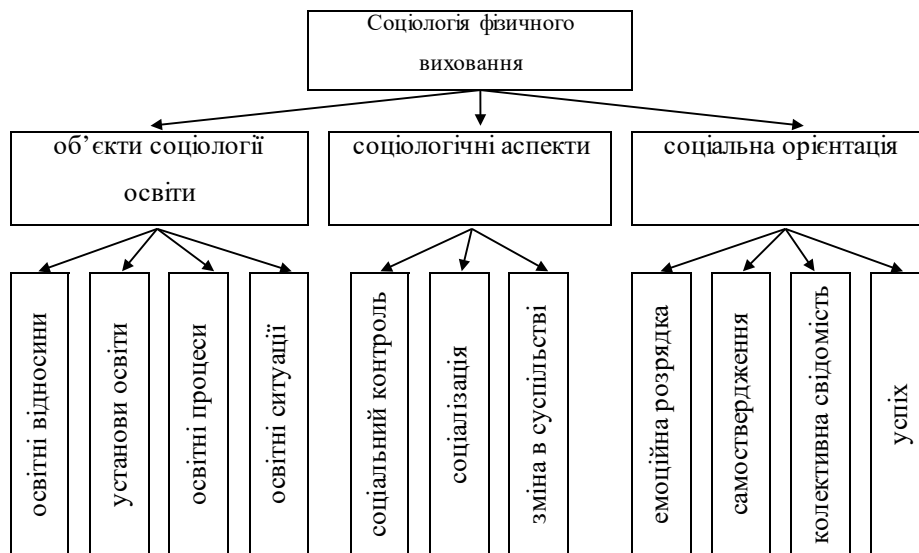

Схема 1
Фактори соціології фізичного виховання

Теоретичні основи соціології фізичного виховання як дисципліни зосереджують увагу на формальних і неформальних структурах та функціональних особливостях; цінностях і нормах, що лежать у їхній основі; владних, статусних і «модельних» зразках; організаційних, технічних, громадських структурах. Соціологи аналізують як відкрите, так і приховане навчання в межах формальних освітніх інституцій. Важливим елементом предметної сфери соціології фізичного виховання є неформальне навчання, що має місце в межах не тільки закладу вищої освіти, а й інших інституцій (таких, як сім'я, спортивна секція, спортивний клуб) і різних проявів культурного життя (таких, як функціонування засобів інформації та вулична культура).

Об'єктом соціології освіти виступає сфера освіти як соціальне явище, люди, їх об'єднання і організації в системі освіти. Предметом досліджень визначається суть та основні функції системи освіти, взаємозв'язок системи освіти з різними елементами суспільства. Вирішення практичних проблем навчальних закладів з викладання предмету «Фізичне виховання» з застосуванням соціологічних підходів і методів дослідження спочатку для виявлення проблем, а потім і для сприяння їх вирішенню. Схема 1.

До соціальних аспектів предмету соціології фізичного виховання відносимо широке коло соціально освітніх відносин, в які вступають соціальні суб'єкти у процесі навчання. Аналізуючи як позитивний, так і негативний вплив усіх соціальних, у тому числі і неорганізованих, самостійних чинників

соціального середовища, застосовуються усі фактори виховання, що впливають на фізичне виховання.

Предмет дослідження направлено на соціальне пізнання і соціальне фізичне виховання, пошук джерел розкриття пізнавальних та застосування практичних можливостей студентської молоді, її виховання та навчання в реальних умовах життя людей, більш вдосконалених способів розкриття фізичних якостей закладених здібностей. Визначним фактором у формуванні взаємовідношень між студентами є власне самовизначення, самореалізація і самоствердження, свідомий вибір життєвих цінностей, визначення свого місця в житті.

Соціальний контроль. Фізична культура та фізичне виховання є засобом контролю за людьми в суспільстві, що допомагає запобігти порушенню норм і правил суспільного життя.

Соціалізація. Фізична культура та фізичне виховання служать засобом соціалізації членів суспільства [1].

Зміна в суспільстві. Фізична культура та фізичне виховання сприяють появі нових поведінкових норм і змін в соціальній структурі суспільства.

Визначаємо фактори, які не тільки впливають на вирішальне формування відношення студентської молоді до систематичних занять фізичними вправами, а й спонукають окремі соціологічні групи до об'єднання за спільним прагненням, бути завжди у спортивній формі, створюючи свій соціум.

Емоційна розрядка. Фізична культура і спорт роблять можливим активне вира-

ження емоцій і, тим самим, зняття напруги, агресивності людини.

Самоствердження. Спорт дає можливість стати відомим (нехай навіть у вузьких колах) і проявити кращі особисті якості.

Колективна свідомість. Заняття фізичною культурою і спортом формує певний дух товариства, що сприяє об'єднанню людей на основі досягнення ними загальних цілей.

Успіх. Заняття спортом і фізичною культурою впливають на створення почуття успіху. Це почуття характерно і для учасника змагань, і для глядача. Виграти в спорті означає часто те ж саме, що бути успішним в житті.

Українські вчені називають причини значущості фізичного виховання і спорту в системі освіти:

- сприяє зміцненню здоров'я і підвищенню рівня фізичної підготовленості;

- впливає на формування характеру молоді людини, виховання волі, самодисципліни, вміння співпрацювати, свідомості, відповідальності, цілеспрямованості та інших якостей, затребуваних в суспільстві;

- участь в різних видах рухової активності позитивно впливає на поведінку і успішність студентів, стимулює їх інтерес до досягнення академічних успіхів;

- рухова активність сприяє зміцненню єдності, зближує всіх членів колективу;

- заняття фізичною культурою є першим кроком до досягнень у спорті, а також у професійній кар'єрі фахівця в даній області [7].

Висновки з проведеного дослідження.

З наведеного вище можна зробити висновки, що фізичне виховання в контексті соціологічних умов розвитку особистості направлено на забезпечення включення студентів, що займаються фізичною культурою та спортом, в суспільне життя та га-

рантування через суспільні відносини між однолітками реалізації мети, що полягає у формуванні особи. При цьому важливим є відбір таких засобів і методів, що здатні забезпечити найбільший ефект виховного впливу.

Соціологічні дослідження фізичного виховання дозволяють визначити особливості формування студентів на початковому рівні оволодіння знаннями з рухової активності як конкретного носія соціальності з певними світоглядними настановами та життєвими спрямуваннями на здоровий спосіб життя. У зв'язку з цим перед фізичним вихованням в контексті соціологічних змін, сприйняття і розуміння студентської молоді навколишньої дійсності постає завдання – визначити соціальну суть фізичного виховання.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Аза Л. А. Воспитание как философско-социологическая проблема. К.: Наук. думка, 1993. 129 с.
2. Глоссарий современного образования / Нар. укр. акад.; под. общ. ред. Е. К. Усик; (сост: В. И. Астахова и др.). Х.: Изд-во НУА, 2007. 527 с.
3. Купрій Т.Г. Соціологія освіти: Навч. посібник для студентів непрофільних спеціальностей / Укл.: Т. Г. Купрій. К.: Видавництво «Логос», 2014. 304 с.
4. Лукашевич М.П. Спеціальні та галузеві соціологічні теорії / М. П. Лукашевич, М. К. Туленков; Міжрегіон. Акад. упр. персоналом (МАУП). К., 1999. 343 с.
5. Мертон Роберт. Социальная теория и социальная структура / Под ред. В. Танчера. К., 1996. С. 45–80.
6. Погорілий О.І. Соціологічна думка ХХ століття. К., 1996. С. 141–224.
7. Спеціальні та галузеві соціології I За ред. В.Є. Пилипенка К.: Вища освіта, 2003. 304 с.
8. Якуба О.О. Освіта як соціальний інститут. Соціологія: Навч. посібник для студентів. Х.: Константа, 1996. С. 142–157.